

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
РЕСПУБЛІКАНСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МИСТЕЦТВА І КУЛЬТУРИ

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
СОЛЬФЕДЖІО

ПРОГРАМА
для історико-теоретичних і композиторських факультетів
музичних вузів

КИЇВ - 1995

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма курсу методики викладання сольфеджіо складена на основі вивчення та узагальнення досвіду широкого кола науковців-методистів у цій сфері їх діяльності.

Ціль курсу - сприяння підготовці не стільки викладачів сольфеджіо, скільки методистів вищої кваліфікації, які володіють широким спектром знань із теорії та практики сольфеджіо як складової частини циклу музикознавчих дисциплін, що впроваджуються у навчально-виховний процес на усіх етапах різнофахової підготовки музикантів.

Разом із тим програма зорієнтована на реалізацію ряду конкретних завдань, що мають бути вирішені під час проходження курсу. Найбільш вагомими серед них - поєднання теоретичного курсу методики із принципами впровадження в учбовий процес конкретних методик сольфеджіо або прийомів роботи з учнями різних ланок музичної освіти або фаху, набуття студентами навичок науково-методичної та пошукової роботи як засобу пробудження у них власного аналітичного мислення тощо.

Весь комплекс проблем або питань курсу методики за суттю пов'язаний та узгоджується із цілями та завданнями вітчизняної музичної педагогіки, що як наука у нових сприятливих умовах активно утверджується в українській національній музичній школі.

КОНЦЕПЦІЙНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОГРАМИ, ЇЇ СТРУКТУРА ТА ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВПРОВАДЖЕННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС

Курс методики викладання сольфеджіо у програмі розглядається як складова частина вузівського циклу музично-теоретичних дисциплін, що становлять основу професійної підготовки студентів-музикознавців, яким належить у подальшій післявузівській діяльності самостійно вирішувати комплекс важливих завдань, пов'язаних із

утвердженням надбань, насамперед, українського музичного мистецтва взагалі та національної музичної науки зокрема. Підготовку фахівців вищої кваліфікації, здатних вирішувати ці складні завдання, треба вести з урахуванням досвіду багатьох провідних музикантів, присвятивших себе справі виховання мистецької молоді. Їх самобутній педагогічний досвід міг би стати окрасою цілісної національної музичної педагогіки, яку у сприятливих умовах відродження вітчизняної наукової думки ще належить вивести на щабель ґрунтовної самостійної науки.

Зростання педагогічної майстерності викладача сольфеджіо можливе лише на основі опанування необхідного обсягу знань із фізіології, психології, загальної педагогіки, усього спектру музично-теоретичних дисциплін тощо. Оволодіння конкретними методиками роботи з учнями, прийомами розвитку на уроках сольфеджіо їх музичного слуху також, безперечно, справа необхідна. Підкріплена навичками організації роботи, умінням вести її не тільки змістовно, але й цікаво, чітка методична орієнтація, стає цінним опорним надбанням, на основі якого викладач добре бачить перспективу своїх педагогічних пошуків.

Разом із тим усе, що робить викладач, може бути виправдано лише за умовою, якщо у кожному учні він бачить майбутнього музиканта, художнє мислення якого можна стимулювати, формувати і розвивати, у першу чергу, засобами мистецькими і, насамперед, за допомогою музики. Саме тому методика сольфеджіо не повинна абстрагуватися від конкретної музичної практики. Фахівець повинен чітко усвідомлювати із яким контингентом учнів він не стільки працює, скільки спілкується, завдання якого етапу їх музичної підготовки він вирішує, музику якої епохи, стилю або художнього напрямку він впроваджує у педагогічну практику, яка методика на певній стадії навчання найбільш ефективно здатна вплинути на формування і розвиток музичного слуху та художнього інтелекту вихованців тощо. При такому підході викладач сольфеджіо, кожного разу вирішуючи конкретні завдання, у змозі ефективно долати і навіть знімати суттєві протиріччя поміж шкільним курсом сольфеджіо і художньою музичною практикою, зближує їх, у результаті чого предмет стає

дисципліною максимально творчою, а сама педагогічна діяльність викладача сольфеджіо підноситься на рівень педагогічного мистецтва.

Проте навіть за цих умов, при самих високих намірах викладач сольфеджіо дуже часто знаходиться у не завжди усвідомленому стані певної конкретно-методичної залежності. І ця залежність може стати тим більш обтяжливою, чим більш обдарована особа викладача. Подолання у процесі підготовки фахівця цього наставницько-авторитарного бар'єру дає можливість розкрякати його педагогічний потенціал, створити умови, за яких він із викладача переростає у методиста вищої кваліфікації. І механізм такого модулювання повинен бути науково вивіреном.

Оскільки курс методики викладання сольфеджіо є дисципліною теоретичною, оскільки він має розглядатися, у першу чергу, на рівні теорії сольфеджіо. Сама ж програма при цьому стає макросистемою із вагомим науково-узагальнюючим навантаженням. За цієї умови весь ряд методик розглядається як сукупність, де усі конкретні науково-методичні побудови є системами нижчого рівня, що відображають конкретно-специфічні погляди і на сам предмет, і підсумовують визнаний, але по суті індивідуальний або регіонально-груповий досвід роботи.

При такому підході до спеціального курсу методики викладання сольфеджіо ліквідується нависання над ним будь-якої конкретної методичної побудови, він стає дисципліною розімкненою, здатною акумулювати будь-які найсучасніші підходи до питань музичного виховання молоді, допомагає педагогу концентрувати у практичній роботі якнайширший спектр засобів музично-педагогічного впливу, на творчому фоні якого розвиток музичних здібностей учнів, їх музичного слуху органічно вписується у цілеспрямований процес професійного виховання музиканта. Цьому має сприяти весь арсенал знань, які студент-музикознавець набуває під час перебування у вузі, що можна розглядати і як етап підвищення його вже наявної педагогічної кваліфікації. І тут на шляху входження фахівця у суто практичну діяльність принципово важливу роль відіграє спосіб педагогічного впливу на нього на

основі переосмислення методологічного навантаження усього теоретичного курсу сольфеджіо.

За будь-яких умов сольфеджіо не можна позбавити міцної методологічної бази. Певна методологія, як система наукових поглядів, безперечно, завжди знайде місце у курсі сольфеджіо в залежності від того, хто із педагогів буде його вести. Думається, методологією курсу сольфеджіо повинна стати система музичних понять і термінів, які найбільш достовірно відображають стан речей у музичному мистецтві в його історичному, теоретичному та художньому вимірах.

Саме тому із незмінним наповненням таких понять як інтонація, музична форма, лад, акорд, музичний звук, музичний слух тощо, не можна йти в усі ланки музичної освіти, інакше стереотипне мислення викладача приведе до стереотипу мислення вихованця, до відриву педагогічного процесу від художньої музичної практики із усіма негативними наслідками. І навпаки, володіння понятійним апаратом, який рухається у музичному часі та просторі або співвідноситься із ним, збагачується і розвивається, може стати важливим-суттєвим фактором для самих цікавих науково-методичних і педагогічних роздумів музиканта-вихователя.

Методологічне навантаження курсу, у тому числі оновлене на основі національної музичної культури, може стати тим базовим потенціалом, спираючись на який педагог здатний використовувати програму як механізм упровадження у практику виховання музикантів як запозичених знань або методів чи прийомів роботи, так і власних теоретичних чи методичних знань та розробок. Це робить сам процес роботи із учнями на заняттях по сольфеджіо ґрунтовно обміркованим, у якому власний досвід розпізнається зразу і безпомилково.

В умовах користування програмою як макросистемою і будь-яка конкретна методика, як система Іншого рівня, також постає у якомога дієвому вигляді, займаючи у педагогічному процесі належне їй місце. Але вона, як би нею не користуватися, вже перестає "давити" на викладача. Більше того, її можливості, оцінені в усій повноті, стають для нього важливим надбанням певного етапу його зростання як фахівця.

Таким чином, перебуваючи під впливом навіть улюбленої конкретної науково-методичної системи, викладач завжди точно знає місце свого знаходження у науково-методичному просторі, у якому він має повне право рухатися вільно у пошуках свого творчо-педагогічного обличчя.

Теоретичний курс методики викладання сольфеджіо впроваджується у першому семестрі першого курсу навчання студентів-музикознавців та композиторів і забезпечується відповідно до програмних вимог.

Програма містить тематичний план курсу, що охоплює найбільш важливі проблеми із історії та теорії сольфеджіо, методології та методики предмету, практичної роботи викладача з учнями на всіх етапах їх загального музичного виховання та розвитку в учнів художнього інтелекту на базі виховання музичного слуху, організації викладачем навчально-виховного процесу, на основі оволодіння ним найширшим спектром форм роботи тощо.

Кожна із тем може стати основою для написання студентами анотацій, рефератів або практичних курсових робіт, що становлять основу їх подальшої, науково-методичної діяльності. Із найбільш обдарованими студентами роботу в цьому напрямі можна вести за більш напруженим графіком.

Програма розрахована на вільне використання ведучим педагогом різноманітних форм роботи і спілкування зі студентами: лекційних та семінарських занять, дискусій у зв'язку із проходженням теми, обговорень тієї чи іншої проблеми, наприклад, після відвідування відкритого уроку, індивідуальні консультації у зв'язку із написанням рефератів або курсових практичних завдань тощо.

Курс методики має охоплювати та спиратися на багатий науково-методичний та практичний досвід провідних фахівців у цій сфері їх педагогічної діяльності.

Саме тому систематичною має стати робота із першоджерелами, які, з одного боку, широко та різноманітно використовуює педагог, з іншого - самостійно вивчають студенти. Важливим моментом тут є - набуття студентами навичок узагальнення науково-методичних поглядів різних авторів та виявлення їх індивідуальних нахилів та пристрастей.

Перелік літератури, наявний у кінці програми, можна використовувати у допоміжному значенні, тобто педагог сам повинен вирішити, що у ньому більш чи менш є важливим, чим його доповнити, а на що тільки звернути увагу.

Проходження курсу розраховано на 34 учбових години. Із них 18 - суто лекційні, 8 годин відводяться на відвідування відкритих занять, проведення семінарів на визначену тему або диспут по запропонованій педагогом або студентами проблематиці тощо, 6 годин резервуються на індивідуальну консультативну роботу або використовуються педагогом за власним планом. Завершується курс заліком (вид заліку устанавлює кафедра) із урахуванням виконання студентами практичних робіт та рефератів, а також на основі співбесід на рівні програмних вимог або із виконанням студентами інших завдань, які свідчать про володіння ними матеріалом, демонструють їх викладацький потенціал та методичну підготовку.

Логічним продовженням теоретичного курсу методики викладання сольфеджіо повинна стати педагогічна практика студентів (активна та пасивна). Під час її проходження студент має усвідомити усю цінність набутих ним теоретичних знань та відомостей, необхідність важливої аналогічної роботи у процесі набуття безпосередньо педагогічного досвіду. Саме тут він перевіряє і оцінює можливості свого викладацького таланту, набирає впевненості у вірності вибору професії, а ведучий педагог доброзичливими зауваженнями, побажаннями або ухвалою повинен тактовно підтримати своїх вихованців на шляху їх сходження у світ музичної педагогіки.

ОБСЯГ КУРСУ ТА СІТКА ГОДИН

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		Лекційні заняття	Семінарські, лабораторні, практичні заняття тощо
	Вступ	0,5	-
1	Теорія та практика сольфеджіо у системі музичної освіти	1,5	-

2	Методика організації роботи в курсі сольфеджіо	2	-
3	Музичний слух у сукупності здібностей музиканта і напрямки його виховання	2	-
4	Практична робота в курсі сольфеджіо по вихованню художнього багатогранного музичного слуху:	12	6
	- основні принципи методики ладового виховання музичного слуху; засвоєння інтервалів;		
	- основні принципи виховання музичного слуху на основі багатоголосся;		
	- основні принципи методики ритмічного виховання;		
	- робота по вихованню слухового відчуття тембрів;		
	- робота по вихованню слухового відчуття музичної форми;		
	- музична пам'ять та основні принципи виховання внутрішньо-слухових музичних уявлень.		
5	Індивідуальні консультації, резерв	-	6
6	Захист рефератів	-	2
7	Залік	-	2
		18	16
		Разом 34 години	

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

ВСТУП

Музика в системі мистецтв. Музична практика як специфічна область художньої діяльності. Співвідношення народної та професійної музичної творчості. Місце історико-теоретичного музикознавства серед наук, його роль в усвідомленні закономірностей функціонування музики в суспільстві, у розумінні тенденцій її розвитку.

Системи музичної освіти (країн Європи, СРСР до його розпаду тощо). Система музичної освіти в Україні. Початкове, шкільне загальноосвітнє музичне виховання молоді та професійна підготовка музикантів у спеціальних музичних навчальних закладах.

Проблеми та завдання музичної педагогіки у процесі її розвитку як самостійної науки. Значення художньої, науково-дослідницької та музично-педагогічної діяльності музикантів для загальномузичного виховання молоді та підготовки професійних музикантів. Роль музикознавства у процесі формування мистецького світогляду та розвитку музичного інтелекту молоді в усіх ланках її виховання та професійної підготовки. Місце сольфеджіо у системі музично-теоретичних дисциплін.

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СОЛЬФЕДЖІО У СИСТЕМІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Історичні відомості про сольфеджіо. Шляхи та напрямки розвитку музичного мистецтва і процес усвідомлення сольфеджіо як предмету навчання.

Історичні системи нотації та їх вплив на підходи до практики розвитку музичного слуху. Оформлення релятивного та абсолютного сольфеджіо у самостійні музично-педагогічні системи виховання здібностей музикантів. Функціонування абсолютної системи сольмізації у професійній музичній школі. Співвідношення двох систем сольмізації на сучасному етапі виховання та професійної підготовки музикантів. Роль музикознавства у дослідженні сольфеджіо як предмету навчання.

Цілі та завдання курсу сольфеджіо. Сольфеджіо як процес безпосереднього засвоєння засобів музичного мистецтва, поглибленого вивчення теорії музики та основа входження учнів у музичну практику: слухавську, виконавську та аналітичну. Завдання курсу в розвитку музичних здібностей учнів, його роль у процесі організації, розвитку та удосконалення музичного слуху. Використання можливостей курсу для удосконалення загальнотеоретичної та фахової

підготовки музикантів. Обґрунтування цілей та завдань курсу сольфеджіо у працях видатних музикантів.

Методологічне навантаження та методичне забезпечення курсу.

Методологія як сукупність наукових поглядів та уявлень, Система категорій, понять та музичних термінів - базовий рівень для формування конкретних науково-методичних досліджень та розробок, основа музикознавчо-педагогічного впливу на художньо-мистецьке мислення вихованців. Обумовленість трактовки музичних понять рівнем їх наукового осмислення. Змінність у змістовному наповненні специфічного музично-понятійного апарату як основа подолання стереотипних підходів у педагогічній роботі, у подоланні тенденцій відриву курсу сольфеджіо від художньої музичної практики.

Методика як сукупність практичних прийомів роботи. Реалізація у методиці загальномузичних та специфічно музичних поглядів педагога-музиканта. Роль конкретних методичних систем у курсі сольфеджіо, значення фундаментального їх засвоєння і послідовного використання у процесі фахової підготовки музикантів. Характеристика поняття "викладацька школа". Проблеми удосконалення рівня методичного забезпечення навчального процесу в курсі сольфеджіо. "Кс іфлікт методик" як показник недосконалого володіння викладачем конкретними методиками на стадії їх зближення чи синтезу. Переексплуатація індивідуально-методичних побудов та наслідки формального використання визнаного педагогічного досвіду. Змінність у змістовності понятійного апарату як основа подолання конкретно-методичної залежності викладача курсу сольфеджіо.

Значення дослідницької, науково-методичної та педагогічної діяльності видатних музикантів минулого та сучасності для зростання професійного потенціалу музикантів. Важливість науково-методичної та аналітично-пошукової діяльності музикознавця - викладача курсу сольфеджіо для зростання його педагогічного досвіду. Види науково-методичної діяльності (анотації, реферати, методичні розробки та дослідження, складання хрестоматій та навчальних

посібників тощо) та оволодіння навичками цієї роботи як етапи входження викладача курсу сольфеджіо у музичну педагогіку як науку.

Огляд програм курсу сольфеджіо, методичної літератури та підручників з позиції визначення ролі предмету у різних ланках системи музичної освіти. Актуальні та перспективні використання в курсі сольфеджіо композиторських науково-методичних праць, розробок і навчальних посібників українських науковців та провідних педагогів музичних навчальних закладів України (І. Вангородова, Г. Вірашовського, П. Калашника, І. Котлярського, В. Іванченка, М. Скорика, М. Тша, В. Фікса, Г. Шиндлера, Я. Якуб'яка та інших).

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ В КУРСІ СОЛЬФЕДЖІО

Загальнопедагогічні принципи і специфіка організації та планування роботи в умовах процесу виховання творчої особистості. Програма курсу сольфеджіо і роль педагогічного досвіду у визначенні підходів до її впровадження на вітчизняних та інших музично-теоретичних дисциплінах. Організована планово-підсумкова та аналітично-пошукова робота викладача у сукупності визначальних якостей педагогічного досвіду викладача сольфеджіо.

Планування роботи. Перспектива курсу у системі поетапної музичної освіти та у кожній ланці навчання. Програма курсу - основа забезпечення послідовно-планомірної педагогічної роботи. Системно-сукупне перспективне, календарне та поурочне планування курсу сольфеджіо.

Форми роботи. Роль форм роботи в курсі сольфеджіо для забезпечення процесу загальномузичного виховання учнів, організації, розвитку та удосконалення їх музичного слуху. Значення планово-аналітичного підходу при визначенні доцільності використання конкретних форм роботи: у ланці музичної освіти, в залежності від методу (індуктивного чи

дедуктивного) подачі матеріалу, від підпорядкування завданням набуття чи розвитку конкретних навичок або якостей музичного слуху тощо. Концепційне та методичне забезпечення навчально-виховного процесу і змістові навантаження на конкретні форми роботи.

Сольфеджування. Види сольфеджування:

- на основі впровадження музики різного складу: соло, мелодичне або ансамблеве, сольне або групове із поділом групи на відповідну кількість голосів;

- на основі використання вокальної (із текстом) чи інструментальної (без тексту) музики;

- в залежності від роботи над розвитком компонентів музичного слуху ("з листа" або після попередньої внутрішньо-слухової підготовки);

- із використанням інструменту або без нього: одnogолосний або груповий, ансамблевий або сольний спів з акомпанементом чи спів одного із голосів прикладу із виконанням на фортепіано інших голосів;

- з метою набуття спеціальних навичок: спів із транспонуванням, у ключах "до" тощо.

Слуховий аналіз. Роль слухового аналізу в процесі розвитку здібностей музиканта, збагачення його музичних уявлень та для набуття аналітичного досвіду. Напрямки слухового аналізу музичного матеріалу: аналіз ладових особливостей музичного твору (фрагменту), ладогармонічний аналіз, аналіз мелодії або теми, аналіз музичної форми, визначення жанру, стилю тощо.

Музичний диктант. Підготовчі форми музичного диктанту. Типи музичного диктанту як основної форми роботи. Диктант художнього типу в курсі сольфеджіо. Види диктанту конструктивного типу (на оволодіння конкретними навичками). Вимоги до прикладів, що впроваджуються у практику музичного диктанта. Методика запису диктанту (в залежності від типу або виду). Значення диктанту для аналізу загальнотеоретичної та музично-слухової підготовки учнів. Організація домашньої роботи по музичному диктанту.

Інтонаційні вправи: спів гам та ладів, інтервалів, інтонаційних послівок, акордів та акордових послідовностей

тощо. Значення творчих вправ для набуття певних навичок. Робота над точністю звукоутворення на основі інтонаційних вправ. Виховання навичок слухового контролю у процесі роботи над інтонаційними вправами.

Творчі вправи. Значення творчих вправ для оволодіння засобами музичної виразності в курсі сольфеджіо. Фактори впливу на характер творчих вправ у курсі сольфеджіо в різних ланках системи музичної освіти. Формування та розвиток художньо-мистецького інтелекту учнів на основі творчих вправ у курсі сольфеджіо.

Вибір музичного матеріалу. Критерії вибору музичного матеріалу. Вплив художньо-мистецького та педагогічного досвіду викладача на рівень музичного навантаження навчально-виховного процесу в курсі сольфеджіо. Відповідність музичного матеріалу принципам методичним настановам. Реалізація принципу послідовності виховання музичного слуху на основі впроваджуваного в курсі сольфеджіо музичного матеріалу. Змінність у змістовному наповненні понятійного апарату і підходи до вибору музичного матеріалу.

Класна та позакласна робота в курсі сольфеджіо.

Організація класної роботи. Відповідність планування класної роботи вимогам програми та змісту календарного плану. Елементи уроку (поурочного плану). Місце та обсяг форм роботи в поурочному плані.

Організація домашньої роботи учнів. Форми та обсяг домашніх завдань. Домашні завдання на основі музичних творів, що виконуються у спецкласі. Значення самоконтролю у процесі виконання учнями позакласних завдань.

Фактор контролю в курсі сольфеджіо. Безоцінковий аналіз засвоєння учнями знань у процесі їх навчання (В.Сухомлинський). Цифрові підходи до оцінки успішності учнів. Форми опитування: індивідуальне опитування, фронтальне, мішане, письмове, усне тощо. Залікові та екзаменаційні форми контролю. Використання форм роботи

курсу сольфеджіо у зрозумілості завдань та відповідності учнів. Принципи складання екзаменаційних білетів.

МУЗИЧНИЙ СЛУХ У СУКУПНОСТІ ЗДІБНОСТЕЙ МУЗИКАНТА І НАПРЯМКИ ЙОГО ВИХОВАННЯ

Музичний слух як здібність та його значення для оволодіння музикантом усього комплексу виражальних засобів музичного мистецтва. Типи музичного слуху. Визначення відносного та абсолютного музичного слуху, як "спеціальних" та "загальних" (Б.Теплов) здібностей. Внутрішній слух як компонент музичного слуху взагалі. Специфічні прояви музичного слуху (кольоровий слух, слух настроювача тощо). Значення наукових методів дослідження музичного слуху (Б. Асаф'єв, М.Гарбузов, Б.Теплов та інші).

Погляди видатних музикантів на проблеми музичного виховання на основі розвитку музичного слуху (Р.Шуман, М.Римський-Корсаков, С.Майкапар та інші).

Музичний твір як згусток художньо-образних, національно-специфічних та індивідуально-характерних засобів виразності - основа формування та розвитку художнього багатогранного музичного слуху. Значення художньо-мистецького та науково-педагогічного потенціалу викладача курсу сольфеджіо для обрання напрямків та методів виховання музичного слуху творчої особистості.

Усвідомлення поняття "музичний слух" як сукупно-багатогранної здібності музиканта і визначення його якостей. Художньо-мистецький та практично-конструктивний підходи у визначенні поняття "музичний слух" іх вплив на обґрунтування аспектів його виховання, методичну та практичну роботу в курсі сольфеджіо. Роль системно-сукупних підходів до виховання музичного слуху, у подоланні системно-складових тенденцій у підході до його розвитку, для максимального зближення курсу сольфеджіо із художньою музичною практикою.

ПРАКТИЧНА РОБОТА В КУРСІ СОЛЬФЕДЖІО ПО ВИХОВАННЮ ХУДОЖНЬОГО БАГАТОГРАННОГО МУЗИЧНОГО СЛУХУ

Значення цілеспрямованої практичної роботи по розвитку багатогранного музичного слуху в курсі сольфеджіо у різних лапках системи музичної освіти. Методичні та організаційні забезпечення роботи: урахування провідного педагогічного завдання, плановість та дослідничість у навчально-виховному процесі, системно-сукупний підхід до удосконалення широкого спектру форм роботи тощо.

Основні принципи методики виховання музичного слуху на ладовій основі

Ладовий компонент у структурі якостей музичного слуху. Виховання музичного слуху на ладовій основі у різних лапках системи музичної освіти.

Підходи до виховання ладового відчуття у методичних системах "відносної сольмізації" ("столбша" Б.Трічкова, методика роботи П.Вейса та інших), методи вивчення ладів у системі "абсолютного сольфеджіо" (С.Максимова, А.Островського, А.Агажанова та інших) та їх співвідношення на різних етапах навчання. Співвідношення систем "відносного" та "абсолютного" сольфеджіо у вирішенні проблем виховання музичного слуху на ладовій основі. Музичне навантаження курсу сольфеджіо у зв'язку із роботою по вихованню музичного слуху на ладовій основі. Роль музичного фольклору (пісенного та інструментального) для засвоєння ладових засобів музичної виразності.

Тематичний етап засвоєння ладових систем: формування відчуття тематки ("головного устою", - Е.Алексєєв), нахилу та складності забарвлення ладів; накопичення музичних вражень і способів засвоєння мелодії як носія ладових засобів виразності, способів навічання визначення напрямку, поступенового чи стрибкового руху мелодії тощо.

Етап засвоєння ладових систем на основі зближення початкових теоретичних знань із практичною роботою по ладовому вихованню музичного слуху: засвоєння діатоніки мажорного та мінорного октавних ладів на основі розвитку співочих навичок та поступового розширення голосового діапазону; засвоєння устоїв та неустоїв ладів; набуття первинних навичок аналізу музичного матеріалу та елементарного музикування на основі набутих знань тощо.

Етап усвідомлення ладових систем на основі системно-сукупного відходу до теоретичного, практичного та творчого напрямків роботи: засвоєння як у народній та професійній музиці; оволодіння широким спектром ладових засобів виразності (ладова альтерація, гармонія, ладове співставлення та модулювання тощо) у зв'язку із вивченням музики різного складу, стилів та художніх напрямків, на основі активізації усіх компонентів музичного слуху.

Слухове засвоєння інтервалів

Інтервал як зв'язкова ланка поміж одноставом та багатоголоссям

Засвоєння виразових функцій мелодичних інтервалів: поняття інтервальної напруги, мелодійна активність інтервалу тощо. Порядок вивчення інтервалів. Способи вивчення інтервалів. Інтонційні та творчі вправи на засвоєння мелодичних інтервалів.

Робота над двоголоссям як складом музики у процесі засвоєння гармонічних інтервалів. Порядок вивчення інтервалів. Способи вивчення інтервалів: на ладовій основі, поза ладом, по фонічному забарвленню, подолання інерції мелодійного мислення при вивченні гармонічних інтервалів. Значення ансамблевого співу. Роль внутрішнього слуху при інтонуванні гармонічних інтервалів.

Основні принципи виховання музичного слуху на основі багатоголосся

Виховання відчуття багатоголосся на основі музики гомофонно-гармонічного складу.

Гармонічна вертикаль.

Порядок вивчення тризвуків. Усвідомлення мажорного та мінорного тризвуків як показників ладового нахилу. Фонізм акорду у цілісному звучанні. Відчуття функціональності тризвуків та оволодіння голосоведенням при їх поєднанні. Елементарне музикування на основі використання тризвуків.

Порядок вивчення септакордів терцової структури натурального та гармонічного мажору, гармонічного мінору. Усвідомлення консонансу та дисонансу в процесі ускладнення вертикалі. Фонізм септакордів та їх обернень у цілісному звучанні в тісному та широкому розташуванні.

Вивчення нонакордів.

Засвоєння поняття "колорит" на основі оволодіння гармонічною вертикаллю. Використання гармонічних засобів виразності та стилістика. Способи вивчення акордів: на ладовій основі та поза ладом, по фонізму. Інтоніційні вправи: інтонування акордів різнобічне, від звуку із оберненнями у порядку вивчення, ланцюжком або "вужиком" (Я.Якуб'як) тощо.

Гармонічна горизонталь.

Слухове засвоєння гармонічних зворотів, кадансів та каденцій у чотириголосному звучанні. Усвідомлення засобів гармонічної виразності в однотональних та модулюючих побудовах, у відхиленнях.

Способи вивчення спалучень акордів:

- на основі гармонічних зворотів із використанням простих акордів;
- на основі гармонічних зворотів та каденцій із поступовим ускладненням вертикалі, у тому числі під впливом ладових змін та альтерації;
- на основі зворотів, однотональних чи модулюючих каденцій із усвідомленням функціональності акордів у рамках

повної функціональної системи мажору та гармонічного манеру із заміною або ускладненням акордики однієї функції;

- на основі формують факторів: мотив - зворот, фраза - каденція, речення та період - побудови із використанням усіх засвоєних гармонічних засобів виразності.

Впровадження інтонаційних та творчих вправ на оволодіння гармонічною горизонталлю. Зростання ролі слухового аналізу як форми роботи.

Виховання відчуття багатоголосся на основі музики поліфонічного складу.

Умови впровадження поліфонії в курс сольфеджіо: оволодіння розвинутим одноголоссям, набуття навичок вільного ансамблевого інтонування на двоголосній гомофонно-гармонічній основі, відповідний програмним вимогам рівень розвитку внутрішнього слуху тощо. Співвідношення у порядку вивчення поліфонічних форм у курсі сольфеджіо та в курсі поліфонії. Можливості курсу сольфеджіо у оволодінні поліфонією сучасного музичного мистецтва.

Засвоєння форм поліфонічного багатоголосся в курсі сольфеджіо.

Імітаційне двоголосся. Підготовчі вправи типу канонів без протискладення. Теоретичне та слухове усвідомлення сторони вступу імітаційного голосу, інтервалу вступу, зрушення у часі між початковим та імітаційним голосами. Оволодіння канонічною імітаційністю та протискладенням.

Поліфонічне триголосся. Засвоєння триголосних імітаційних канонів. Двоголосний канон із третім вільним голосом як хід до контрастного триголосся. Засвоєння триголосних поліфонічних форм: періоду, дво- та тричастинної.

Поліфонічне чотириголосся. Зростання знання теоретичної підготовки при оволодінні поліфонічними чотириголоссям. Слухове оволодіння імітаційним чотириголоссям: простою імітацією, ідентичною у прямому русі та подвійним імітаційним каноном. Контрастне чотириголосся.

Активність використання основних форм роботи курсу сольфеджіо у процесі виховання музичного слуху на поліфонічній основі. Використання інструменту.

Основні принципи методики ритмічного виховання

Почуття темпо- та метроритму в сукупності якостей музичного слуху. Підходи до виховання почуття метроритму в різних ланках поетапної музичної освіти. Роль народної та професійної музики у процесі ритмічного виховання.

Елементи ритмічного виховання: відчуття темпу, відчуття долі, відчуття розміру, відчуття ритмічного малюнку. Зміщення акцентів на елементи ритмічного виховання у процесі поетапного розвитку музичних здібностей. Порядок засвоєння розмірів. Роль слухового аналізу в процесі засвоєння виразових функцій метроритму на основі сучасного музичного мистецтва. Інтонажні та творчі вправи на засвоєння виразових функцій метроритму.

Диригування як засіб активізації ритмічного виховання. Тактування та власне диригування у шкільному курсі сольфеджіо. Засвоєння основ диригування в курсі сольфеджіо у середній та вищій ланках системи музичної освіти.

Робота по вихованню слухового відчуття тембрів

Відчуття тембрів як важлива якість музичного слуху. Роль інструментарію в процесі засвоєння тембрової характеристики музичних звуків. Усвідомлення понять "тембр" та "колорит" на основі засвоєння інструментальної музики. Усвідомлення шкали тембрів (простих, ускладнених, мішаних тощо) у процесі занять в курсі сольфеджіо.

Розширення можливостей основних форм роботи у зв'язку із вихованням відчуття тембрів. Роль слухового аналізу у формуванні активної реакції на тембри. Темброві диктанти в курсі сольфеджіо. Виховання творчих навичок на основі оволодіння широким спектром характерно-образної виразності інструментарію (К.Орф). Значення технічних засобів навчання для активізації тембрового відчуття.

Робота по вихованню слухового відчуття музичної форми

Музичний слух - основа відчуття "образу" художньої музичної форми. Співвідношення теоретичної підготовки та практичної роботи в курсі сольфеджіо у процесі засвоєння музичних форм. Формування відчуття елементів форми та цілісних музичних форм у процесі поетапної підготовки музикантів. Музична форма і перспектива інтонаційних процесів у музичному творі. Слухове та логічне засвоєння музичних форм у процесі розвитку усіх компонентів музичного слуху. Художньо-слухове усвідомлення в курсі сольфеджіо фундаментально-універсальних музичних форм і процес усвідомлення нових тенденцій формоутворення в сучасному музичному мистецтві.

Значення основних форм роботи в курсі сольфеджіо для засвоєння музичних форм.

Музична пам'ять та основні принципи виховання внутрішньослухових музичних уявлень

Музична пам'ять у сукупності здібностей. Зміст поняття "музична пам'ять": характеристика її слухового, логічного та емоційного компонентів. Творчий досвід - основа розвинутої музичної пам'яті.

Роль пам'яті в процесі стабілізації внутрішньослухових уявлень музиканта. Зміст поняття "внутрішній музичний слух". Етапи внутрішньослухової підготовки музикантів у курсі сольфеджіо: етап формування первинних внутрішньослухових уявлень на основі музичних вражень; етап розвитку та розширення можливостей внутрішнього слуху як набутої здібності; етап удосконалення усього комплексу навичок, здобутих на основі виховання внутрішнього слуху. Його активізація до рівня внутрішньослухової діяльності музиканта.

Методичне забезпечення послідовно-планомірної роботи по вихованню внутрішньослухових уявлень музикантів у курсі сольфеджіо. Виховання внутрішньослухових уявлень на основі

оволодіння усіма засобами музичної виразності. Значення теоретичної підготовки для удосконалення внутрішнього слуху. Навантаження на основні форми роботи курсу сольфеджіо в процесі виховання внутрішнього слуху. Слуховий аналіз як фактор збагачення внутрішньослухових уявлень та активізації навичок логічного усвідомлення музичного змісту. Підвищення ролі музичного диктанту для аналізу якостей внутрішнього слуху та закріплення внутрішньослухових музичних уявлень. Значення творчих завдань для збудження та активізації художнього пласту внутрішньослухових уявлень.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Аерова Ф. Практичні поради з методики викладання сольфеджіо. К., 1974.
- Асафьев Б. Избранные статьи. О музыкальном просвещении и образовании. М., 1973.
- Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс. Л., 1971.
- Асафьев Б. Слух Глинки. Избранные труды, т.1. М., 1952.
- Барабошкина А. Методика преподавания сольфеджио в ДМШ. Л., 1963.
- Баренбойм Л. Путь к музицированию. Л., 1979.
- Барсов Ю. Вокально-исполнительские и педагогические принципы М.И.Глинки. Л., 1968.
- Биркенгоф А. Интонируемые упражнения на занятиях по сольфеджио. М., 1979.
- Вахромеев В. Вопросы методики преподавания сольфеджио в детской музыкальной школе. М., 1978.
- Вейс П. Опыт применения наглядных пособий на уроках сольфеджио. Л., 1967.
- Виноградов Г. Интонационные трудности. Пособие по курсу сольфеджио для высших музыкальных учебных заведений. К., 1977.
- Вирановський Г. Музично-теоретичні системи. К., 1978.
- Гарбузов Н.А. - музыкант, исследователь, педагог. Сборник статей/Сост. О.Сахалтуева, О.Соколова. Ред. Ю.Рагс.-М., 1980.
- Давыдова Е. Методика преподавания сольфеджио. М., 1986.

- Деменко Б. Полиритмика. К., 1988.
- Долматов Н. Музыкальный диктант. М., 1972.
- Ерьоменко К. Про можливі шляхи розвитку сучасної системи нотописання. К., 1966.
- Запорожец А. Избранные психологические труды. в 2-х т. М., 1986, т.1.
- Калашник П. 210 озвученных музыкальных диктантов. Методические рекомендации по курсу сольфеджио для учащихся и студентов учебных заведений искусств и культуры/Научно-методический кабинет учебных заведений искусств и культуры. -К., 1981.
- Калашник П., Решетников Л. 300 озвученных полифонических диктантов. Методические рекомендации по курсу сольфеджио для студентов и учащихся учебных заведений искусства и культуры/Научно-методический кабинет учебных заведений искусства и культуры. - К., 1982.
- Картавцева М. Развитие творческих навыков на уроках сольфеджио. М., 1978.
- Ковалів В. Методика музичного виховання на релятивній основі. К., 1973.
- Кононова Н. Музыкально-дидактические игры для дошкольников. М., 1982.
- Костюк А. Восприятие мелодии. Мелодические параметры процесса восприятия музыки. К., 1986.
- Котляревський І. Діатоніка і хроматика як категорії музичного мислення. К., 1971.
- Майкапар С. Музыкальный слух, его значение. М., 1960.
- Максимов С. Основы гармонического сольфеджио. М., 1972.
- Максимов С. Певческий строй. М., 1967.
- Масленкова Л. Б.Л.Яворский о воспитании слуха. В кн.: Критика и музыковедение: сб. статей. Вып. 2. Л., 1980.
- Методика преподавания историко-теоретических музыкальных дисциплин. Программа для музыкальных вузов по специальностям № 2107 "композития", № 2108 "Музыковедение"/Методический кабинет по учебным заведениям искусств. Сост. Орлова Е., Островский А.-М., 1965.

- Методика преподавания сольфеджио. Программа для музыкальных вузов по специальности № 2206 "Хоровое дирижирование"/Всесоюзный методический кабинет по учебным заведениям искусств и культуры. Сост. Шип В.-М., 1984.
- Методика преподавания сольфеджио и элементарной теории музыки. Программа для музыкальных вузов по специальностям: "композиция", "музыковедение"/Всесоюзный методический кабинет по учебным заведениям искусств и культуры. Сост. Масленкова Л.М., 1987.
- Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия. М., 1972.
- Незванов Б. Интонирование в курсе сольфеджио. Л., 1985.
- Островский А. Методика теории музыки и сольфеджио. Л., 1970.
- Островский А. Очерки по методике теории музыки и сольфеджио. Л., 1970.
- Оськина С. Внутренний музыкальный слух. М., 1977.
- Переверзев Н. Проблемы музыкального интонирования. М., 1966.
- Римский-Корсаков Н. О музыкальном образовании в России. М., 1963.
- Серединская В. Развитие внутреннего слуха в классах сольфеджио. М., 1962.
- Система детского музыкального воспитания Карла Орфа/Ред. Л. Баренбойма.-М., 1962.
- Скорик М. Структура і виражальна природа акордики в музиці ХХ століття. К., 1983.
- Соловьев В. Составление и редактирование рефератов. Вопросы теории и практики. М., 1975.
- Теплов Б. Избранные труды. В 2-х т. М., 1985.
- Тиц М. О тематической и композиционной структуре музыкальных произведений. К., 1972.
- Форми понятійної та практичної орієнтації в курсі поліфонії. Методичні рекомендації для викладачів музичних навчальних закладів/Республіканський методичний кабінет

- навчальних закладів мистецтв і культури. Упорядник Іванченко В.-К., 1991.
- Цицалюк Г. Поліфонія в нотних прикладах. Хрестоматія для вищих і середніх музичних учбових закладів. К., 1989.
- Чесноков П. Хор и управление им. М., 1961.
- Шеломов Б. Импровизация на уроках сольфеджио. Л., 1977.
- Шуман Р. Жизненные правила музыкантов. М., 1954.
- Якуб'як Я. Деякі вправи з сольфеджіо. К., 1972.